

Ткачук Н. М.

к.е.н. доцент кафедри фінансів

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ВЕЛИЧИНИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

Діяльність банків безпосередньо і об'єктивно пов'язана з концентрацією ризиків, тому дуже важливим завданням стає отримання достовірної оцінки величини власного капіталу, в чому зацікавлені як самі банки, так і кредитори, інвестори, акціонери, біржі, рейтингові агентства й державні органи. Отримання неадекватної оцінки величини власного капіталу банку може призвести до негативних наслідків. З одного боку, завищений розмір власного капіталу банку спричиняє викривлення інформації щодо розміру та достатності капіталу банку як для наглядових органів, так і для вкладників, акціонерів, інвесторів. З іншого боку, якщо власний капітал банку визначено із заниженням його розміру, то, відповідно, це призводить до звуження активних операцій банку та зменшення його прибутків. Відтак цілком очевидно, що питання оцінювання величини власного капіталу банку є особливо актуальним для вітчизняних банків за потреби ефективного управління та планування їхньої діяльності в ринкових умовах.

У світовій банківській практиці існує декілька методів визначення величини власного банківського капіталу. Основоположним слід вважати підхід, за яким власний капітал банку визначається на основі балансового методу, коли активи й зобов'язання банку оцінюються згідно з даними балансу за тією вартістю, яку вони мали на момент придбання або випуску. За основу цього підходу взято відому бухгалтерську модель (accounting model), яка базується на даних фінансової звітності банківської установи на відповідну дату:

$$BV_k = BV_a - BV_l, \quad (1)$$

BV_k – балансова вартість власного капіталу;

BV_a – балансова вартість активів банку,

BV_l – балансова вартість зобов'язань банку.

Очевидно, що метод балансового оцінювання вартості капіталу банку дуже простий, оскільки він не потребує додаткових фінансових витрат та спеціальних знань, що можна вважати позитивним аспектом у його застосуванні, враховуючи всеохопний, узагальнюючий характер ведення

бухгалтерського обліку в банках і обов'язковість складання ними фінансової звітності згідно із встановленими правилами. Проте, незважаючи на простоту використання, оцінювання величини власного капіталу банку за даними балансу може успішно здійснюватися доти, доки дійсна та балансова вартість банківських активів і зобов'язань несуттєво відрізняються. Такий стан, як відомо, переважно є недовго, оскільки з часом відбуваються зміни процентних ставок та не виконуються позичальниками зобов'язання за деякими наданими банком кредитами, що, відповідно, змінює вартість банківських зобов'язань і призводить до певного відхилення дійсної вартості активів та зобов'язань банку від їхньої балансової вартості, що в кінцевому підсумку призводить до отримання неадекватної оцінки величини власного капіталу банку й ненадійних результатів у визначенні ступеня захисту вкладників і акціонерів банку від ризику.

Адекватність балансового оцінювання величини власного капіталу банку залежить значною мірою від того, наскільки точно бухгалтерська інформація відображає його реальну дохідність та рівень ризику в ринковому середовищі. Тому основним недоліком методу балансового оцінювання капіталу є неврахування можливостей змін ситуацій на фінансовому ринку, зумовлених коливаннями: процентних ставок, котирувань фінансових інструментів, цін і валютних курсів, неповерненням виданих кредитів та ін.

Для задоволення потреб поточної діяльності найчастіше використовується як у вітчизняній, так і в міжнародній практиці підхід до власного капіталу банку як до розрахункового показника, який можна отримати в результаті проведення певних дій з його складовими елементами. Вчені Заходу називають це методом «регулюючих бухгалтерських процедур», що за своєю сутністю мало чим відрізняється від попереднього підходу і базується на визначенні розміру власного капіталу банку згідно з вимогами регулюючих органів, які часто намагаються створити для сторонніх спостерігачів враження високої надійності банку. За методом регулюючих бухгалтерських процедур власний капітал банку визначається як сума таких складових: акціонерного капіталу, нерозподіленого прибутку, резервів, безстрокових привілейованих акцій та субординованих зобов'язань, а також резервів на покриття втрат від неповернених кредитів, оренди, частки банку в дочірніх компаніях й ін. [1]. Виникає сумнів щодо реальності отриманої за таким методом величини власного капіталу банку, оскільки в розрахунок беруться резерви під сумнівні кредити і боргові зобов'язання, що може призвести до викривлення результату. У цьому й полягає головний недолік методу регулюючих бухгалтерських процедур, що зазнає критики з боку іноземних економістів.

Звернемо увагу на те, що цей підхід до розрахунку величини власного капіталу банку відображає методику, запропоновану положеннями Базеля I, та взяту за основу Національним банком України. На нашу думку, визначення

величини власного капіталу на базі обчислення регулятивного капіталу як сукупності основних його складових слід вважати другим підходом, який також не дає достовірної оцінки величини власного капіталу, оскільки він неповною мірою враховує банківські ризики.

Третій підхід до визначення величини власного капіталу банку полягає у використанні економічної моделі, що базується на методі ринкової вартості, який можна вважати найбільш ефективним як для власників та керівників банку, так і для його акціонерів й інвесторів. Ринкова вартість банківських акцій має дорівнювати поточній оцінці очікуваних грошових потоків, дисконтованих за процентною ставкою, що відображає прийнятну для інвесторів норму прибутку для вкладень з відповідним рівнем ризику. Таким чином, при застосуванні економічної моделі ринкового оцінювання активів і пасивів банку стає можливим аналіз головних складових фінансових відносин: грошових ресурсів (потоки грошових коштів банку), часу (процес дисконтування) та ризику (процентна ставка). Отримана величина власного капіталу банку за таким підходом з урахуванням коливань і змін процентних ставок, валютних курсів, котирувань цінних паперів та інших факторів фінансового ринку є значно більш достовірною порівняно з бухгалтерською моделлю.

Особливої ваги питання застосування ринкового оцінювання набуває через поглиблення євроінтеграційних процесів України та виникнення необхідності переходу фінансових установ до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), які передбачають визначення справедливої вартості фінансових інструментів, що стане основою для дохідного підходу при розрахунках вартості банку, і, відповідно, основного його стандарту – ринкової вартості власного капіталу [2]. Використання ринкового методу оцінювання при визначенні вартості власного капіталу дасть змогу банкам, з одного боку, швидше адаптуватися до нових вимог МСФЗ, а з іншого, – адекватно реагувати на зміни кон'юнктури ринку, а також проводити аналіз усіх напрямків діяльності: тих, які сприяють нарощенню власного капіталу банку, і тих, які можуть призвести до його знецінення.

Визначення власного капіталу банку на основі ринкового підходу сприяє реальному відображенню рівня ризику дисконтованих грошових потоків банку (як надходжень за виданими кредитами, так і виплат за отриманими позиками). В загальному розумінні ринкову вартість власного капіталу можна визначити як очікуваний чистий грошовий потік від поточної (балансової) вартості власного капіталу банку, що розраховується шляхом сумування очікуваних грошових потоків за активами банку з вирахуванням очікуваних грошових потоків за пасивами з урахуванням чистих грошових потоків, очікуваних із позабалансових статей. У формалізованому вигляді це можна подати так:

$$MV_k = ECF_a - ECF_l + NCF_{obi} \quad (2)$$

MV_k – ринкова вартість власного капіталу банку;

ECF_a – очікувані грошові потоки за активами банку;

ECF_l – очікувані грошові потоки за пасивами банку;

NCF_{obi} – чисті грошові потоки, очікувані з позабалансових статей банку.

Застосування формули ринкової вартості власного капіталу банку (2) відображає один із підходів до питання оцінки чутливості вартості позицій банку до коливань процентних ставок на фінансовому ринку. Тому для визначення реальної величини власного капіталу банку на конкретний момент часу основну увагу слід зосередити саме на чутливості як активів та зобов'язань, так і власного капіталу банку до можливих змін процентних ставок на ринку. Крім цього, вважаємо за потрібне вказати, що формула ринкової вартості власного капіталу дає значно більше можливостей для моделювання структури балансових та позабалансових вимог і зобов'язань банку, а також прогнозування в майбутньому операцій із залучення й розміщення додаткових коштів.

Таким чином об'єктивному оцінюванню величини власного капіталу банку найбільше сприяє ринковий метод, результат використання якого дасть змогу визначити ринкову вартість активів і пасивів банку та розрахувати величину розриву середньозважених строків погашення грошових потоків, що може бути використано керівництвом для довгострокового планування діяльності банку. Вибір вірного методу оцінювання величини власного капіталу банку до певної міри зумовлюється особливостями його формування та структурною будовою. Визначення величини власного капіталу банку з врахуванням ринкового методу вимагає від вітчизняних банків запровадження положень Базеля II, особливо які стосуються оцінки кредитного, процентного та операційного ризиків; розробки таблиць ймовірностей дефолту для різних видів банківських активів; встановлення системи коефіцієнтів та умов їх зміни залежно від економічної ситуації в країні та характеристик груп кредитів; запровадження систем внутрішньобанківського рейтингування.

Література:

1. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз [пер. с англ. со 2-го изд.] – М.: Дело Лтд, 1995. – 750 с.
2. Международные стандарты финансовой отчетности 2005: издание на русском языке, (International Accounting Standards). Перевод полного официального текста МСФО действующих в ЕС по состоянию на 1 января 2005 года, М.: Аскери-АССА, 2005. – 1064 с.